

GÖNÜL TERENNÜMLERİ: BİR KİTABIN KIRK YILI

İsmail Kara (ed.), *Bir Kitabın Kırk Yılı: Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergah Yayınları, İstanbul 2017.

ISBN: 9789759957995

Sema

Dülgar¹

İnsanlar gibi kitapların da birer hikayesi ve iklimi vardır. *Bir Kitabın Kırk Yılı*'nın hikayesi Mustafa Kara'nın Bursa'da bulunan öğrencilerinin ilk eseri olan *Tekke ve Zaviyeler*'in kırkıncı yılına özel bir eser ortaya koyma fikriyle başlamıştır. Bu gaye ile 58 yazı bir araya getirilmiştir. Kitabın ve Kara'nın ilim iklimini; aile fertleri, hocaları, ağabeyleri, talebeleri, meslektaşları, kalemine ve gönlüne dokümanlar ile dokunduğu insanlardan okumak mümkün olmuştur. Böylece onu eserinden, eserini ondan ayıramayacağımız, yazdıklarının zamanda onda hâle büründüğü gözler önüne serilmiştir. Okuyucu bir âlimin zorluklarla başlayan hikayesinin sürekli azimle ve fiili tevekkülüyle geldiği noktanın farkına varacaktır. Eserde hatıraların şiirlere döküldüğü de görülmüş, iki şiir türüyle de iklime konuk olunmuştur.²

Gönüllerin terennümleri kimi zaman yalnızca müellifle olan hatıra ve izleri içerirken büyük çoğunluğunda yazar ile beraber kitabıyla ilgili değerlendirme ve hatıraları da zikredilmektedir. Eserin içeriğinde bulunan dört röportaj metni ile kitabını bizzat Mustafa Kara'nın kaleminden okuyarak ilmi çalışmalarının çıkış noktası görülebilmüş, hakkında yayımlanmış yedi kitap değerlendirmesinden yankısı izlenebilmiştir. Kitap hakkında muhtevalı tahlillere de ulaşılabilmektedir. Süleyman Sayar ve Mustafa Baki Efe tarafından Kara'nın muhayyilesinden izler sunacağı ve yol gösterici nitelikte olacağı gayesi ile yazarın

¹ Sakarya Üniversitesi, Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti, Yüksek Lisans, Eskişehir. (Bu yazı Young Academia ve İdeal Bilge Derneği iş birliğinde Dr. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde "Küresel Düşünme Yazarlık Atölyesi Uzmanlık Sınıfı" kapsamında üretilmiştir.)

² İsmail Kara (e.d.), *Bir Kitabın Kırk Yılı*, Dergah yayınları, İstanbul 2017,s.62-63.

diğer kitaplarına yaptığı ithaflar değerlendirilmiştir. Efe, ayrıca eseri, benzer konuda İnan'da yazılmış *Hankahlar Tarihi* isimli kitap ile mukayese ederek irdelemiştir.

Kitabın neredeyse her sayfasında bir fotoğraf bulunmaktadır. Bunlar kitabın ve elbette Mustafa Kara'nın serencâmının kesiştiği mekân ve hadiselerle ilgili olduğu gibi *Tekke ve Zaviyeler*'den sonra yazdığı ve onun bir şerhi olarak zikredilen çalışma ve eserlerinin resimlerini de içermektedir.³ Ayrıca kardeş kitaplar açıklamasıyla eserin farklı kişi ve ülkelerde yazılmış benzer muhtevalı olanlarının da resimleri eklenmiştir. Böylece eserin ve yazarın canlı bir panoraması ortaya konulmuştur.

Gönül Evleri: Tekkeler Dünyasının Mayası

*"Dergi, hür tefekkürün kalesi."*⁴

Cemil Meriç'in dergilerle ilgili olan yukarıdaki cümlesi, Mustafa Kara'da ve *Hareket Mecmuası*'ndaki yazılarında şerhi edilmiş gibidir. Ali Birinci, Hareket Mecmuası'ndaki nebevi iklimi şu sözlerle resmetmektedir: *"Mecmuanın iderehanesine giren her büyük ağabey, her akran bir dost ve her küçük bir kardeşi."* Ruhun açılığının tek ilacının sohbet ve ülfet olduğunu söyleyen Ali Birinci, burada sohbet ile yazının da geliştiğini; Dr. Ezel Ezverdi'nin teşvik ve takibi ile aynı zamanda bir yazı mektebi olduğunu dile getirmiştir. Bu teşvikin kıymetini en çok bilen ise Mustafa Kara olduğunu belirtmiştir.⁵ Kara'nın tekkeler ile ilgili çalışmasının kıvılcımını güzel sanatlara olan ilgisi oluşturmaktadır. Necip Fazıl ve Sezai Karakoç ile bizzat hemhâl olmuş olan yazar, Yüksek İslam Enstitüsü'ne başladığında "bizim hikayemizin" peşine düşmüş ve güzel sanatların چراغının tekkelerde olduğu kanaatine varmıştır. Nureddin Topçu'nun *Hareket*, Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* ve Sezai Karakoç'un *Diriliş* dergilerini takip ediyor oluşu tasavvufun gönlünde neşvü nema bulmasını sağlamıştır. Kaleme aldığı ilk yazı "Tekke Teşkilatı"nın omurgasının ise Osman Nuri Ergin'in *Türkiye Maarif Tarihi* isimli eseri tarafından oluşturulduğunu belirtmiştir.⁶ Şubat 1972'den itibaren ilk yazıları "bir gönül hareketi"⁷ olarak vasıflandırdığı *Hareket Mecmuası*'nda yayımlanmaya

---

³ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.178.

⁴ Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.110.

⁵ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.57.

⁶ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.13.

⁷ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.14

başlamıştır. Kitabın ortaya çıkarılması fikri de yine mecmuayı meydana getiren kişiler tarafından ortaya çıkmış ve desteklenmiştir.⁸ Kitabın nüvesini de burada yazılan makaleler oluşturmuştur.

İsmail Kara'nın ifadesiyle böyle bir eser ancak İstanbul'da bulunan kütüphanelerdeki eserler ile hazırlanabilecekken 1976 yılı yazında Kayseri ve nihayetinde Rize'nin Güneyce Köyü'nün sınırlı imkanları ile hazırlanmıştır.⁹ İlk kaleme alınan yazı ile son hâli arasındaki 4 yılda hayat akmaya devam etmiş; evlilik, evlat sevinci, askerlik ve öğretmenlik gibi birçok hadise yaşanmıştır.¹⁰

İsmail Kara'nın eserin ortaya çıkış sürecindeki katkısı büyüktür. İstanbul'da eserlerin araştırılması, temini ve Mustafa Kara için Güneyce'ye gönderilmesi konusunda yardımcı olmuştur. Dipnotlarla da hatıralara şerh düşülen sayfalarda görülüyor ki eser, Mustafa Kara için özel olarak oluşturulmuş bir ortamda değil zahmetli, emek mahsulü olarak ortaya çıkmıştır. İsmail Kara'nın Mustafa Kara'nın eserine olan desteği ve onun hiç yayın tecrübesi olmayan kardeşine itimadı, bir gencin eğitimine ve kitabın henüz matbaaya gitmeden hayatlara dokunmaya başlamasına vesile olmuştur. Çalışmanın nihayete ermesi ile ikisinin hayatında da yeni bir pencere açılmıştır. Mustafa Kara Bursa Yüksek İslam Enstitüsü Tasavvuf Tarihi asistanlığını kazanırken İsmail Kara'nın da Dergah Yayınları'nda çalışma serüveni başlamıştır.¹¹ Böylece kitabın yayın işlerini de İsmail Kara tamamlamıştır.

Hâlden Hâle

Eserde, Mustafa Kara hakkında zikredilen ortak görüşlerden biri onun çalıştığı konu ile bütünleşmesi, üzerinde durduğu meselelerin onda hâlden hâle geçmesidir. Öyle ki bu geçiş onun evinde başlamış, evini ziyaret eden talebesi "*Pencere kenarında bekleyen kuşlar misali hocanın evine uğrardık. Dünya bağlarımız çözüldü. Eşyanın hâkimiyetini kaybettiğini hissettim hocamızın evinde. Dervişlerin kokusu vardı.*"¹² tespitinde bulunmuştur. Fakültedeki odası da ziyaretçileri tarafından tekkeye benzetilmiştir: "*Onun odası adeta bir dergâhtı.. bir gönül*

---

⁸ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.15

⁹ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.25.

¹⁰ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.25.

¹¹ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.31.

¹² İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.105.

dergâhu... Her kesimden ziyaretçi gelirdi. Hepsinin mesleği farklı, meşrebi farklı, sosyal konum ve yaşam felsefesi farklı.”¹³ Ayrıca tekkenin iklimini kaleme aldığı eserlerini cömertçe dağıtmaktadır Kara. Banu Demirdağ'ın ifadesiyle bir keşiş gibi kabuğuna çekilerek değil hayatın tam ortasında hâli yaşamaya gayret ediyordu.¹⁴ Bu gayreti hakkında Cahit Çolak “Büyük küçük demediniz. Gidebileceğiniz her yere gittiniz. Hem de yaya olarak... Daha da önemlisi “bir şey” beklemeden. Sizin ifadenizle “çağdaş putlara tapmadan” birikiminizi paylaştınız.”¹⁵ ifadelerini kullanmıştır. Zikrinden de sık sık dergâh, tekke, zâviye, çilehâne, selamlık gibi kavramlar döküldüğü belirtilmiştir.¹⁶

Asistanı olmanın mutluluğunu belirttiği hocası Süleyman Uludağ'ın dikkatini, lisan-ı hâlindeki şu hususlar ile çekmiştir: “Cuma günü okuduğu hutbeler ve tesirli hitabeti, arkadaşlarıyla olan düzgün ilişkisi, hocalarına duyduğu derin saygı ve onlardan faydalanmanın yollarını araması”.¹⁷ Onunla İstanbul İmam Hatip Okulu'nda tanışan, Mustafa Kara'ya bir mektup ileterek “tekkeleri” çalışmasını öneren, kitabın çıkış fikrini veren Ezel Ezverdi onu şu vasıflarıyla anıyor: “Yaşından daha olgun, tevekkül sahibi bir gençti.”¹⁸ Ali Birinci'ye de Mustafa Kara'yı şu beyit hatırlatmaktaydı: “Bir gün okuyup yazmasam meşk elden gider / Bir gün çalıp söylemesem aşk elden gider.” Gösterişsiz ve nümayişsiz olarak vasıflandırdığı Kara'nın ömrünü ilme vakfettiğini, bununla birlikte ömrünü ilme verenlerin de hatırını bilerek kalemiyle hizmet ettiğini söylemiştir.¹⁹ O aynı zamanda vefalı bir ağabeydi. O'nun açtığı yoldan gittiğini dile getiren Ahmet Tabakoğlu, İmam Hatip Ortaokulu'ndan sonra da onlarla bağı koparmadığını belirtiyor.²⁰ Kara'nın öğrencilerinin ona olan sevgisinin aşikâr olduğu yazılardan belli olmaktadır. Öğrencilerine vefasını *Gönül Mektupları* ile *Muhabbet Mektupları* isimli eserlerini onlara ve gönüldaşlarına ithaf ederek belli etmiştir.

Molla Hüseyin Kütüphanesi 1963

---

¹³ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.166

¹⁴ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.44

¹⁵ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.83.

¹⁶ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.106.

¹⁷ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.19.

¹⁸ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.45.

¹⁹ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.61.

²⁰ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.70.

Mustafa Kara 1951'de Rize'de dünyaya gelmiştir.²¹ Bu evin ilk hafızı, ilk evden ayrılanı, ilk yazarı olmuştur. Züleyha Kara Alemdar, onun evin iklimine olan etkisini: “*Yaz ayları bizim için bayram olurdu. Bir yığın kitap ve dergi ile köye gelirdi.*” şeklinde ifade etmiştir. Öyle ki kitaplar çoğaldığında ve kütüphaneye ihtiyaç duyulduğunda çözüm basit olmuş, babaannenin kullanılmayan sandığı ortasına bir tahta konularak kütüphaneye evrilmiştir. Yine bir yaz tatili elinde “Molla Hüseyin Kütüphanesi 1963” yazan mühür ve ıslampa ile eve gelmiştir. Kulağına ezandan sonra ismini “Hafız Mustafa” olarak okuyan dedesinin adının verildiği kütüphane, evin چراغlarından olmuştur. O, evin öncü ağabeyi ve öncü yazarıdır. Çünkü babasının da ifade ettiği üzere onun hâli diğer kardeşlerini de şevklendirmiş, kütüphaneye Mustafa Kara ismiyle konulan kitapların ardı sıra onların da neşirleri eklenmeye başlanmıştır.²² Kitaplarının müellifinin annesi Fatma Kara olduğunu dile getiren Mustafa Kara, bir gün torununun bu cümlesine “Babaannem okuma yazma bilmiyor ki!” sözleriyle karşılık vermesiyle kütüphanesinden şu şiiri çıkarıp okur ki üzerine tefekkür edilmesi gerekir:

Menim Anam

Savadsızdır

Adını da yazabilmir

Ancak mene

Say öğretip

Ay öğretip

Yıl öğretip

En vacibi

Dil öğretip

Menim anam

Bu dil ile tanışmışam

Hem gamı

---

²¹ Mustafa Kara, *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, Dergah Yayınları, İstanbul 2021, s.4.

²² İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*, s.89-90.

Bu dil ile yaratmışam

Her şiirimi

Her namemi

Yok men hecem

Men Yalanam

Kitap kitap sözlerimin

*Müellifi anamdır*²³

Müelliften Müessire

Eserin yayımlandığı sırada Mehmet Fatih Birgül'ün de ifade ettiği üzere 1977'de Pakistan'da yeni bir devrim gerçekleşmiş, Türkiye'de üç ve İran'da da iki sene sonra devrim gerçekleşecek ortama haiz olunmuştur. Bu ortamın genel düşüncesi "*Bütün ideolojik kamplaşmalar içinde eskinin yetersiz olduğu ve yeni bir şeyler yapma inancı*"²⁴ idi. Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler* isimli eserini mazinin üzerindeki örtüyü kaldıracak ve hayatın tüm yönlerine hitap edecek şekilde sunmuştur. Kamil Yeşil eserin etkisinin derslerinin içeriğini değiştirdiğini söylerken dönemi için "*kıtlıkta verilen bir lokma*" olarak değerlendirmiştir.²⁵ Mustafa Kara'nın aynı zamanda bir şair olduğunu öğrendiğimiz Ali Yardım, Kara'ya kitabını tebrik için gönderdiği mektupta Yüksek İslam Enstitüsü'ne onun şahsı ile daha kuvvetli bir ünsiyet kurduğunu belirtmiştir.²⁶ Mim Kemal Öke ise gönül bilgisini elde etmek isteyenlere azık olarak kitabı tavsiye etmiştir: "*dinimizin güzelliğe, estetiğe ve sanata verdiği değer tasavvufta nakşedilmiştir. Sanatkârın hayatı derviş ve dindarların hayatı gibi iç huzuru ve derin sırlarla örtülü bir hayattır. Üçünüün de bilgisi akıl ve beyinden öte kalp ve gönül bilgisidir.*"²⁷ Eser Mehmet Fatih Birgül'ün ifadesiyle pergelin bir ucunu Anadolu'ya sabitleyerek bize bizi gösteren bir ayna olmuştur.²⁸

---

²³ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.181-182.

²⁴ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.157.

²⁵ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.176.

²⁶ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s. 85.

²⁷ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.67.

²⁸ İsmail Kara (ed.), *a.g.e.*,s.158.

Öze Çağrı

Mustafa Kara eserinden ve hâlini anlatanlardan anlaşılacağı üzere çağırın ve çağrılan kişidir. Çağrısını Mustafa Baki Efe'nin şu sözleri ile işitelim: *"Bin yıllık mazimizdir. Anadolu'nun, Balkanların ve Bursa'nın kırklara karışmış azizleri gönül erenleridir, gerçek sanatkarları, arifleri, alimleri ve şairleridir. Anadolu'nun bin yıllık ruhunu mayalayan 'öz' den uzaklaşmış modern insana yeniden bir çağrıdır bu kitabın ana fikri. Onu yeniden 'öz'e davettir. İşin aslı'na çağrmaktır."* Bir *Kitabın Kırk Yılı* isimli eser bu çağrının muhatabı olmuş kişilerin yazdıklarını içerir. Mete Tuncay gibi çağrıya olumsuz eleştiri ile karşılık verenler olduğu gibi onu hayatlarına, eserlerine mihenk yapanlar da olmuştur, olacaktır. Böylece eser aynı zamanda gönüllere yapılan çağrının terennümleridir. Bu hususta Hamid Algar'ın ve Tuba Işık'ın dile getirdiği soruyu zikretmek isterim: Neden Mustafa Kara'nın eserleri diğer dillere çevrilmemekte, neden daha fazla kesime çağrı yankılanmamaktadır?